
Animal Studies: nový obor s velkým přesahem

Animal Studies: nový obor s velkým přesahem

Zbožňujeme přírodovědné dokumenty. Nadšeně adoptujeme zvířata v zoo a obliba domácích mazlíčků nikdy nebyla vyšší než dnes. K utrpení zvířat, která označujeme jako jedlá, zůstáváme však zcela neteční. Vyvinuli jsme si dokonce obranné mechanismy, kterými si tento paradox sami před sebou obhajujeme. Nejen jimi se zabývá nový obor Animal Studies.

Animal Studies je relativně nový společenskovední obor, který se zabývá vztahy lidí a zvířat a postavením zvířat v lidské společnosti. Kombinuje tak obory, jako je psychologie, když zkoumá vztah zvířat a lidí z perspektivy emočního kontaktu, nebo sociologie, když pozoruje rozdílné přístupy ke zvířatům v rámci různých kulturních skupin. Výuce a rozvoji Animal Studies se u nás věnuje Tereza Vandrovcová z katedry sociologie Filozofické fakulty.

Ve svých odborných textech často používáte termín mimolidská zvířata. Můžete ho objasnit?

Tímto pojmem zdůrazňujeme základní předpoklad našeho oboru, totiž že lidé jsou součástí živočišné říše. Mluvit o člověku a zvířatech odděleně je nelogické stejně jako rozdělovat jablko a ovoce. My lidé jsme také zvířata, jsme savci a patříme do živočišné říše.

Umím si představit, že máme podobné instinkty nebo prožívání strachu. Zvířata ale nemohou učinit například morální volbu. To je ryze lidská oblast.

Dnes už víme, že zvířata jsou nám podobnější, než jsme si byli dříve ochotni připustit. Navíc není pravda, že zvířata nemají morálku. Jsou schopna si vytvořit vlastní pravidla a vyžadovat jejich dodržování. Například jedna skupina opic měla pravidlo, že když začne pršet, jdou se všichni schovat. Dvě malé opice se schovat nešly a ostatní opice je proto potrestaly. Vidíme tedy, že i mezi zvířaty fungují pravidla elementárně připomínající morálku. Stejně tak dnes již zvířatům běžně připisujeme kognitivní schopnosti a schopnost užívat nástroje. To jsou vlastnosti, které jsme v minulosti připisovali pouze člověku.

Naše vnímání zvířat se tedy nějakým způsobem vyvíjí?

Zaznamenáváme kontinuální nárůst pozitivního vztahu ke zvířatům, jsme vůči nim také mnohem citlivější. Sociolog Norbert Elias tento fenomén pojmenoval „civilizační proces“ a popsal jej jako zjemňování vůči utrpení lidí obecně, menšin i zvířat. Tento trend je od 60. let doprovázen také zvýšenou starostí o přírodu. Nárůst oblíbenosti domácích mazlíčků, kteří městskému člověku zprostředkovávají zvířecí svět, je ale v přímém rozporu s realitou velkochovů.

Rozpor v přístupu k mazlíčkům a ke zvířatům, která konzumujeme, je nejspíš každému zřejmý. Přesto máme jako společnost sofistikované způsoby, kterými si tuto nerovnost sami před sebou obhajujeme.

Britská psycholožka Melanie Joy zavedla k popsání této ideologie pojem karnismus. Konzumace zvířat je dnes vnímána jako společenská norma, a kdo se jí vymyká, je deviantní. V naší české kultuře je tato idea silně zastoupena. Od dětství se učíme, že existují zvířata, která zabíjíme, a pak zvířata, která můžeme mít rádi. Tuto kognitivní disonanci řešíme tím, že jedlým zvířatům připisujeme podřadnější kvality než těm, která milujeme. Jsou podle nás hloupější, méně emocionální, nemají myšlenky ani pocity, a proto jim tolik nevaadí, když jim odebereme mladé, nebo je celý život držíme ve velkochovu. Etologické výzkumy však ukazují pravý opak, tedy že se od těch privilegovaných zvířat příliš neliší.

Celý tento argument se ale rozpadá, když se podíváme pár set kilometrů na západ nebo na východ. V Asii není divné jíst psa, Američany zase šokuje náš zvyk jíst králíky.

Je na tom dobře vidět, že konzumace zvířat je jen kulturní konstrukt, který se liší podle toho, kde se člověk narodí.

Zaměříme se tedy na naši zemi.

Jak se za posledních sto let vyvíjela konzumace masa u nás?

Ještě za první republiky u nás byla bezmasá strava zcela běžná, ne všichni měli peníze na maso. Začaly dokonce vznikat první tzv. vegetářské spolky. Na konci dvacátých let dvacátého století bylo v Praze něco kolem 12 vegetariánských restaurací, nicméně se začátkem druhé světové války byly vegetariánské restaurace zakazovány a vegetářské spolky potlačeny. Za komunismu převládla percepce masa jako nejlepšího zdroje energie pro pracujícího člověka. Všichni pracující lidé museli dostávat maso, a tak převládla kvantita nad kvalitou. Komunistický režim prosadil hojnou konzumaci vepřového a vajec na úkor u nás dříve tradičně konzumovaných potravin, jako je cizrna nebo merlík. Tabulky doporučující zdravý počet bílkovin byly u nás absurdně nadsazené, kolikrát doporučovaly dvakrát až třikrát větší množství bílkovin než obdobné tabulky na západě – abychom byli lepší než na západě. Dnes už ale víme, že nadměrná konzumace živočišných bílkovin zdravá není.

Konzumace masa je často vnímána jako otázka společenského postavení.

Konzumace masa byla symbolem hlavně v minulosti. Maso bylo drahou komoditou, kterou si běžní lidé nemohli téměř nikdy dovolit. Když na tom byli hodně dobře, měli jednou týdně králíka nebo slepici. Jíst maso bylo znakem prestiže, bohatství a síly. Tato představa se dnes začíná rozměšovat, neboť se v naší společnosti zvyšuje zájem o

environmentální otázky. Situace se dnes silně proměnila zejména ve městech a mezi mladými lidmi. V oblastech s menším osídlením pak může konzumace masa naopak stoupat spolu se zlepšující se životní situací chudších jedinců – najednou si mohou dovolit to, co dříve nemohli.

Snaží se Animal Studies o změnu našeho přístupu ke zvířatům?

Obor Animal Studies sám o sobě neusiluje o změnu společenského řádu. Jeho cílem je popsat současnou situaci a její kulturní významy. Podoborem Animal Studies jsou ale také Critical Animal Studies, které jsou již vyloženě angažovaným oborem. Snaží se odkrývat různé mechanismy, kterými potlačujeme soucitný vztah ke zvířatům, a tyto informace poskytují například aktivistům, aby mohli jednat.

Můžete některé z těchto mechanismů popsat?

V každé kultuře existuje celá řada různých ospravedlnění konzumace zvířat. Některé jsou více či méně iracionální. Dobře známá je například série argumentů označovaná jako čtyři N. V angličtině jsou tyto argumenty pojmenovány takto: normal, natural, necessary a nice. Konzumace masa je normální – dělají to všichni, a proto to dělám i já. Konzumace masa je přirozená – maso jsme jedli před tisíci lety a dělají to i ostatní zvířata. Konzumace masa je nezbytná – tady se často schovávají dva argumenty. Jedním z nich je víra v to, že člověk musí jíst maso, aby byl silný, nebo musí jíst maso, aby se zvířata nepřemnožila nebo aby řezníci nepřišli o práci. Konzumace masa je příjemná – maso je dobré a chutné. Tento argument je nejslabší, protože v jiných oblastech by naprosto neobstál. Nemůžeme například říct, že pedofilie je morálně obhajitelná, protože zneužívání dětí přináší pedofilovi potěšení.

Tereza Vandrovcová, Ph.D., vystudovala sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti vyučuje Animal Studies na katedře sociologie Filozofické fakulty UK, na katedře environmentálních studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy Univerzity a na katedře psychologie na University of New York (UNYP), kde vyučuje také sociologii a sociální psychologii. Je spoluzakladatelkou webového veganského online průvodce Soucitne.cz a neziskové organizace Česká veganská společnost.